

Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
előkészítéséhez 19.

2000. november

Budapest, 2000. december

Az elemzés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

A jelentést szerkesztette és írta: Gábos András
Sik Endre, Fábián Zoltán és Nagy Ildikó
közreműködésével

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2000. novemberében Omnibusz-adatfelvételt végzett 1524 fős, országos mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A minta fő jellemzője, hogy minden felnőtt embernek egyenlő volt az esélye arra, hogy ő legyen a válaszadásra felkért személy. A kiválasztott személyek egy részének kiesése (válaszmegtagadások, elköltözések stb.) miatti mintatorzulást négydimenziós (korcsoport, nem, iskolai végzettség, lakóhely) súlyozással korrigálták. A mintavételi eljárásból fakadó hibahatár $\pm 2,6\%$. Ez azt jelenti, hogy – mintavételi okokból – a teljes mintából becsült adatok 95%-os valószínűséggel ennél nagyobb mértékben nem térnek el azokról, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk. A teljes hiba ennél nagyobb lehet az adatfelvétel pontosságának és a kérdésekre adott érvényes válaszok arányának függvényében.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezhethetjük:

- A magyar lakosság 2000. novemberében – miközben a vélemények hónapok óta változatlanok – összességében továbbra is kedvezőtlenül ítéli meg mind saját anyagi, mind pedig az ország gazdasági helyzetét. Az általunk feltett négy kérdés – saját anyagi helyzet, saját kilátások, az ország gazdasági helyzete, és a gazdasági kilátások – tekintetében nem történt statisztikailag értékelhető elmozdulás az egy hónappal korábbi állapothoz képest.
- A magyar állampolgárok inkább elégedetlenek, mint elégedettek a kormány és az ellenzék, választások óta nyújtott tevékenységével, valamint a demokrácia működésével, miközben az ellenzék teljesítményét valamivel kevésbé érzik rossznak, mint a kormányét.
- A korrupció magyarországi elterjedtségét jól jellemzi, hogy a megkérdezettek döntő többsége (82%) szerint az elmúlt tíz évben növekedett a megvesztegethető hivatalnokok száma. Közel háromnegyedük szerint a korrupt hivatalnokok száma manapság is növekszik, és szinte egyöntetűen vallják, hogy a megvesztegetésre szánt pénzeszegek értéke is nőtt 1989 óta. A magyarok leginkább az „egyenruhásokat” (rendőrök, különösen a közlekedésiek, vámosok) tartja korruptnak, legkevésbé a közjogi méltóságokat (államfő, miniszterelnök).
- A korrupció legfontosabb okát a magyarok az anyagi kényszerben látják. Méghozzá rögtön két oldalról, az árnyékos okozta kényszer és a jövedelem-elmaradás szemszögéből. A korrupció létezésében és növekedésében a magyar lakosság nagy jelentőséget tulajdonít a rendszerváltással együtt járó alapvető változásoknak: a piacgazdaságnak, a többpártrendszernek, privatizációnak és a Nyugat minták elterjedésének.
- A magyar lakosság 38%-a szerint senkit sem lenne szabad menekültként befogadni az országba, 59%-uk pedig mérlegelné azok körét, akikről úgy véli, hogy be kellene fogadni. Ez utóbbiak 16%-a fogadná be az arabokat, 31%-a pedig az afrikaiakat. A cigányokat a szelektív befogadás mellett voksolók 18%-a engedné be az országba. A lakosság egytizede támogatná, több mint fele viszont ellenezné, ha családtagja vagy közeli rokona cigánnyal kötne házasságot. A lakosság 11%-a keveredett komolyabb konfliktusba cigányokkal, nagyjából a közterületen. A megkérdezettek fele úgy véli, hogy a kormány minden tőle telhetőt megtesz a cigányok helyzetének javításáért, a lakosság másik fele viszont kisebb-nagyobb hiányosságokat érzékel.

- Az európai uniós csatlakozás előtt álló közép-kelet-európai országokban a legnagyobb bizalmi tőkével rendelkező demokratikus intézmények is csak a közepes szintet alig meghaladó közbizalmat élveznek. Magyarországon ezek közé tartozik a köztársasági elnök és az alkotmánybíróság intézménye. A legalacsonyabb bizalmi indexet a politikai pártok, a szakszervezetek, kormány, és a parlament mondhatja magáénak. E négy intézmény tekintetében alig-alig találunk különbségeket a három ország lakosságának véleményében.

1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2000. novemberében is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elébe. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdés időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk.

1.1. Szubjektív helyzetértékelés – az állampolgárok anyagi helyzete

A magyar lakosok saját anyagi helyzetükre vonatkozó értékelése az elmúlt hónapokban nem mutatott semmilyen változást. Nem tapasztalhatunk eltérést a novemberi (válaszok átlaga 2,61) és az októberi adatok (2,60) összehasonlításakor sem.

A népesség átlagánál jobbnak értékelik saját anyagi helyzetüket a 40 év alattiak (2,74), a felsőfokú végzettségűek (3,04), az érettségizettek (2,79), a legfelső jövedelmi ötödhöz tartozók (3,01), továbbá a vezető és értelmiségi foglalkozásúak (3,01), valamint az önállók, vállalkozók (2,80).

Nem történt semmilyen változás a saját anyagi helyzettel kapcsolatos kilátások esetében sem. Az e havi adatok átlaga pontosan megegyezik az egy hónappal korábban mért átlaggal (2,86). Az ötfokú skálán mért válaszok megoszlása sem mutat érdemleges változásokat.

Az átlagnál optimistábbaknak mondhatjuk a 40 év alattiakat (3,10), a diplomásokat (3,04), az érettségizetteket (2,97), a legfelső jövedelmi kategóriába tartozókat (3,02), a vezetőket, értelmiségieket (3,02), a megyei jogú városokban élőket (2,94) valamint a budapestieket (2,92).

1.1.-1.2. táblázat. Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	N=	%
Nagyon jó	2	0,1
Jó	138	9,1
Nem is jó, nem is rossz	810	53,3
Rossz	411	27,0
Nagyon rossz	159	10,4
<i>Összesen</i>	<i>1519</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,61</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	5	0,3

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	9	0,6
Jobb, mint most	304	21,3
Ugyanilyen	664	46,5
Roszbabb, mint most	381	26,7
Sokkal rosszabb, mint most	71	5,0
<i>Összesen</i>	<i>1428</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,86</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	96	6,3

*Az összes megkérdezett százalékában

1.2. Szubjektív helyzetértékelés – az ország gazdasági helyzete

Az ország jelenlegi gazdasági helyzetének megítélése sem változott szignifikáns módon az októberi adatokhoz képest. A novemberi válaszok átlaga 2,63. Az ország gazdasági helyzetének megítélésében viszont egyértelműnek és tartósnak látszik a tavaly nyár óta tartó emelkedő tendencia, melynek következtében a helyzetet rossznak vagy nagyon rossznak tartók aránya 20%-kal csökkent, az erre a kérdésre adott válaszok átlaga pedig közel két tizedpontos növekedett (az 1999. júliusi átlag 2,45 volt). A megkérdezettek közel kétötöde azonban továbbra is rossznak vagy nagyon rossznak véli az ország gazdasági helyzetét, és csupán 8%-uk elégedett többé-kevésbé azzal. A válaszadók 53%-a közepesre értékeli a magyar gazdaság teljesítményét.

A teljes minta válaszaiból kapott átlagnál magasabb átlagokat regisztrálhatunk a felsőfokú végzettségűek (2,90), és a vezető és értelmiségi foglalkozásúak (2,87) esetében, a társadalmi-gazdasági háttérváltozók azonban nem mutattak erős kapcsolatot a gazdasági helyzet megítélésével.

A szeptemberi adatokhoz képest nem változtak szignifikáns mértékben az ország gazdasági kilátásaival kapcsolatos értékelések sem, igaz a legutóbbi négy hónapban megfigyelt emelkedő tendencia megtört. Az e havi átlag 2,98. A válaszadók fele semmilyen változásra nem számít a következő egy év során, a pozitív és negatív változásra számítók arányában nincs érzékelhető különbség.

A férfiak (válaszok átlaga 3,02), a 40 év alattiak (3,07), a diplomások (3,12), az érettségizettek (3,02), a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (3,16), a vezetők,

értelmiségek (3,13), a megyei jogú városokban (3,07), valamint a fővárosban (3,02) élők között többségben vannak a gazdasági helyzet javulására számítók.

1.3. – 1.4. táblázat. Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

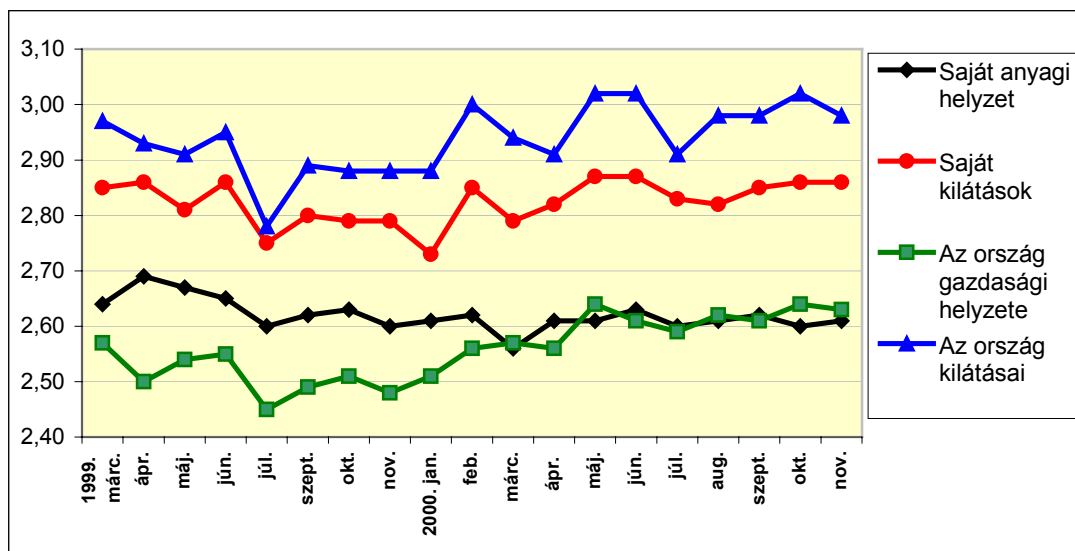
	N=	%
Nagyon jó	1	0,1
Jó	117	7,9
Nem is jó, nem is rossz	775	52,7
Roszs	485	33,0
Nagyon rossz	91	6,2
<i>Összesen</i>	<i>1469</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,63</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	55	3,6

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	8	0,6
Jobb, mint most	346	24,4
Ugyanilyen	720	50,8
Roszsabb, mint most	300	21,2
Sokkal rosszabb, mint most	44	3,1
<i>Összesen</i>	<i>1417</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,98</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	107	7,0

*Az összes megkérdezett százalékában

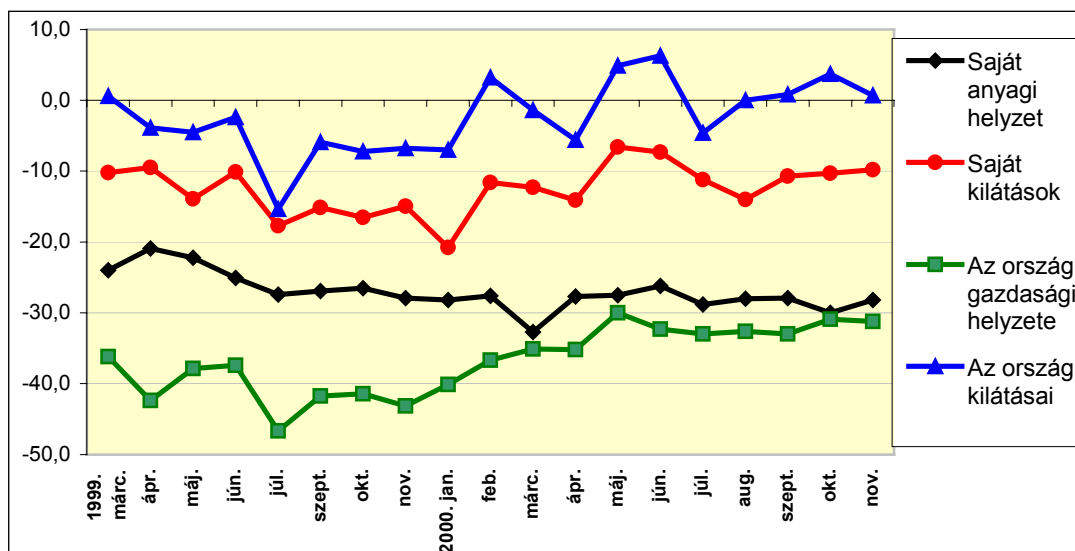
1.1. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1 – nagyon rossz, 5 – nagyon jó).

1.2. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott negatív és pozitív vélemények érvényes százalékos arányainak különbségeit jelölik (%).

1.5. táblázat. Az állampolgárok saját- és az ország helyzetének szubjektív megítélése – társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi gazdasági helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,66	2,94	2,72	3,02
Nő	2,57	2,79	2,54	2,94
<i>Együtt</i>	<i>2,61</i>	<i>2,86</i>	<i>2,63</i>	<i>2,98</i>
<i>N=</i>	<i>1519</i>	<i>1428</i>	<i>1469</i>	<i>1417</i>
ÉLETKOR				
18-39	2,74	3,10	2,64	3,07
40-59	2,52	2,68	2,59	2,91
60-	2,55	2,74	2,66	2,95
<i>Együtt</i>	<i>2,61</i>	<i>2,86</i>	<i>2,63</i>	<i>2,98</i>
<i>N=</i>	<i>1516</i>	<i>1425</i>	<i>1466</i>	<i>1414</i>
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,43	2,71	2,56	2,92
szakmunkásképző	2,55	2,88	2,57	2,97
érettségi	2,79	2,97	2,66	3,02
felsőfokú	3,04	3,04	2,90	3,12
<i>együtt</i>	<i>2,61</i>	<i>2,86</i>	<i>2,63</i>	<i>2,98</i>
<i>N=</i>	<i>1518</i>	<i>1427</i>	<i>1468</i>	<i>1416</i>
JÖVEDELMI HELYZET				
legsó ötöd	2,22	2,86	2,55	2,91
második ötöd	2,40	2,84	2,60	2,85
harmadik ötöd	2,59	2,61	2,54	2,91
negyedik ötöd	2,64	2,86	2,61	2,96
legfelső ötöd	3,01	3,02	2,72	3,16
<i>együtt</i>	<i>2,57</i>	<i>2,84</i>	<i>2,60</i>	<i>2,96</i>
<i>N=</i>	<i>953</i>	<i>901</i>	<i>924</i>	<i>901</i>
FOGLALKOZÁS				
alkalmazott	2,52	2,81	2,57	2,95
önálló, vállalkozó	2,80	2,82	2,69	2,90
vezető, értelmiségi	3,01	3,02	2,87	3,13
<i>együtt</i>	<i>2,60</i>	<i>2,84</i>	<i>2,62</i>	<i>2,97</i>
<i>N=</i>	<i>1395</i>	<i>1312</i>	<i>1348</i>	<i>1305</i>
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,62	2,92	2,66	3,02
megyei jogú város	2,70	2,94	2,65	3,07
város	2,59	2,74	2,63	2,91
község	2,58	2,85	2,59	2,95
<i>együtt</i>	<i>2,61</i>	<i>2,86</i>	<i>2,63</i>	<i>2,98</i>
<i>N=</i>	<i>1519</i>	<i>1428</i>	<i>1469</i>	<i>1417</i>

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

Novemberben nem történt változás a kormány tevékenységének értékelésében. Az érvényes válaszok átlaga megegyezik az októberben mérttel (2,28). A kormány tevékenységét inkább rossznak ítézők aránya éppen másfélszerese azokénak, akik annak működését inkább pozitívnak minősítik.

A kormány tevékenységével a 18-29 évesek (2,38), valamint a 70 éven felüliek (2,38) elégedetlenek a legkevésbé, az 40-49 évesek viszont a leginkább (2,18). A többi korcsoport esetében nem tapasztalhatunk jelentős eltéréseket a teljes népesség átlagához képest. A felsőfokú végzettségűek (2,42) véleménye a kormány eddigi tevékenységéről kevésbé negatív, mint a többieké. A felső vezetők (2,53) és az értelmiségiek (2,47) lényegesen jobb véleménnyel vannak az Orbán-kormány tevékenységéről, mint például a szakképzett (2,19) vagy a szakképzetlen munkások (2,24). Az átlagnál jobbra értékelik a kormány munkáját a nem nyugdíjas vagy munkanélküli inaktívok (2,42). Ezzel szemben nagyon rossz a budapestiek véleménye, ebben a csoportban regisztráltuk a legalacsonyabb átlagot (2,11).

2.1. táblázat. Az Orbán-kormány tevékenységének megítélése

(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	73	5,3
Inkább pozitívan	481	34,7
Inkább negatívan	598	43,1
Egyértelműen negatívan	233	16,8
<i>Összesen</i>	<i>1385</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,28</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	139	9,1

*az összes megkérdezett százalékában

Az ellenzék tevékenységének megítélése hosszú ideig stagnált, és a novemberben bekövetkező négy századpontos csökkenés (2,43-ról 2,39-re) sem mondható statisztikailag szignifikánsnak. Az inkább pozitív véleményt formálók aránya (42%) ebben a hónapban is kis mértékben alatta maradt az inkább negatívan vélekedőkének (45%), az egyértelműen negatív minősítést adók aránya (10%) pedig háromszorosa volt az egyértelműen pozitívan vélekedőkének (3%). Különbség mutatkozik abban a tekintetben, hogy a négyfokú skála két szélső kategóriájába arányosan kevesebb válasz érkezik az ellenzék, mint a kormány megítélésekor. Az ellenzék tevékenységének értékelésekor a bizonytalanok aránya továbbra is kétszerese a kormány megítélése esetében regisztráltak.

A válaszok átlaga 2,39. Ettől csupán a második jövedelmi ötödbe tartozók (2,51) válaszainak átlaga tér el statisztikailag szignifikáns mértékben. Az ellenzék működésének megítélésénél lényegesen kisebb különbségek tapasztalhatóak az egyes társadalmi csoportok között, mint a kormány esetében.

2.2. táblázat. Az ellenzék munkájának megítélése

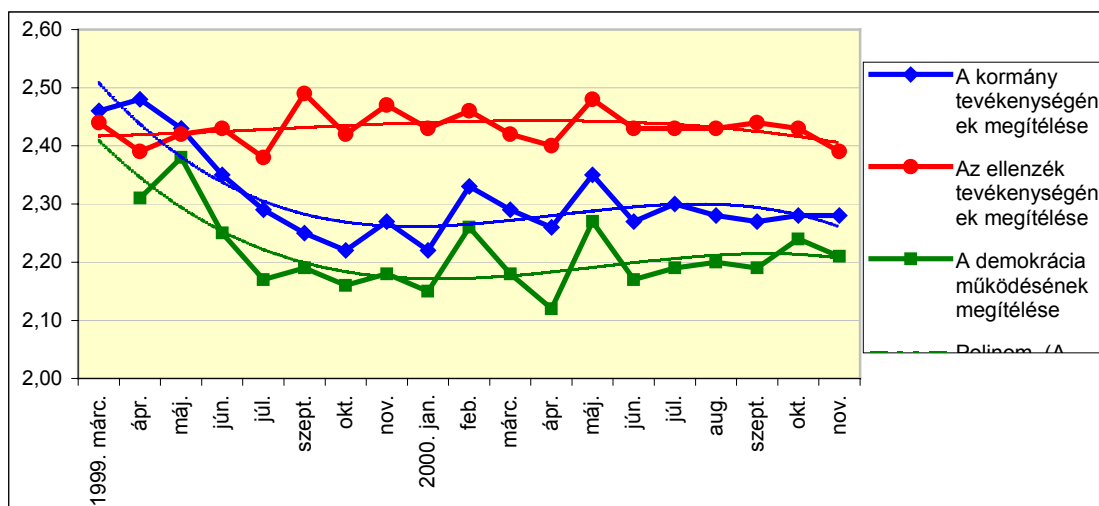
(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	38	3,1
Inkább pozitívan	517	42,3
Inkább negatívan	548	44,8
Egyértelműen negatívan	119	9,8
Összesen	1222	100,0
Átlag	2,39	
Nem tudja, nem válaszolt*	302	19,8

*az összes megkérdezett százalékában

2.1. ábra. A kormány és az ellenzék tevékenységének megítélése időbeni összehasonlításban.

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatív, 4 – egyértelműen pozitív) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban.

A magyar demokrácia megítélése nem változott oly mértékben az elmúlt hónapoz képest, hogy azt statisztikai értelemben szignifikánsnak tekinthessük. A válaszok átlaga 2,24-ről 2,21-re csökkent. Ez év novemberében az elégedetlenek aránya több, mint másfélszerese volt az elégedettekének.

Az átlagosnál elégedettebbnek mutatkoznak a 18-29 évesek (2,36) és a 70 év felettek (2,30), a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (2,29), valamint a felső szintű vezetők (2,36) és az értelmiségiek (2,31). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál pozitívabban nyilatkozik a demokrácia magyarországi működéséről. Az ellenzék és a demokrácia működésének megítélése között nem tapasztalható hasonlóan erős kapcsolatot.

2.3. táblázat. Elégedettség a demokrácia működésével (az érvényes válaszok százalékában, négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

	N=	%
Nagyon elégedett	17	1,2
Elégedett	495	35,6
Elégedetlen	638	45,9
Nagyon elégedetlen	241	17,3
<i>Összesen</i>	<i>1390</i>	<i>100,0</i>
Átlag	<i>2,21</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	134	8,8

*az összes megkérdezett százalékában

3. A korrupció lakossági megítélése

3.1. A korrupció elterjedtsége

A korrupció elterjedtségét jól jellemzik a következő adatok: A megkérdezettek

- között szinte teljes a konszenzus, hogy az elmúlt tíz évben nőtt a megvesztegethető hivatalnokok száma (82% vélekedett így),
- több mint kétharmaduk szerint (73%) a korrump hivatalnokok száma manapság is növekszik,
- és szinte egyöntetűen vallják, hogy a megvesztegetésre szánt pénzeszegek értéke is nőtt 1989 óta (92%-uk ért egyet ezzel az állítással).

A közvélemény korrupcióról alkotott nézeteinek erősségére utal az, hogy azok aránya, akik nem tudtak (vagy nem mertek) válaszolni a fenti kérdésre nem érte el a tíz százalékot. Ez részben azt mutatja, hogy a korrupcióról kialakult közvélemény létezik, részben azt, hogy ezt a véleményt – noha igencsak negatív – könnyen vállalható egy interjú szituációban.

A közvélemény homogenitását jelzi, hogy alig találtunk olyan társadalmi csoportot, amelynek véleménye a fentiekől eltért volna. Nemek szerint, regionálisan, a település nagyság szerint semmi eltérés nincs a korrupció elterjedtségének megítélésében. A társadalomban elfoglalt jobb helyzet (magasabb iskolázottság, a politikai helyzettel és a háztartás anyagi helyzetével való elégedettség, illetve a magasabb társadalmi státusz) csökkenti a korrupció érzékelését (3.1. sz. táblázat).

3.1. sz. táblázat

Azok aránya, akik szerint a korrump hivatalnokok aránya a rendszerváltás óta nőtt, illetve ma is növekszik iskolai végzettség, a demokráciával való elégedettség, társadalmi státusz és az anyagi helyzettel való elégedettség szerint (%)

	Elemsszám	Az elmúlt tíz évben a korrump hivatalnokok száma nőtt (%)	... és ma is növekszik (%)
Összesen	1424	82	73
Iskolai végzettség			
8 ált. isk. alatt	124	85	76
8 ált. isk.	379	81	75
Szakk munkásképző	408	89	77
Szakközépiskola	160	81	73
Gimnázium	192	78	67
Főiskola	109	75	68
Egyetem	53	66	51
A demokrácia működésével			
Nagyon elégedetlen	252	89	85
Nagyon elégedett	485	76	64
Melyik társadalmi osztályba sorolja magát?			
Középosztály	368	77	64
Alsó középosztály	295	81	73
Munkásosztály	597	86	76
Alsó osztály	123	84	83
A háztartás anyagi helyzete			
Nagyon rossz	154	85	83

Jó	126	73	59
----	-----	----	----

A korrupció jövőjét illetően sem igazán derűs a kép. A megkérdezettek több mint fele (55%) szerint a megvesztegethető hivatalnokok aránya a jövőben is növekedni fog, és további harmaduk (34%) véli úgy, hogy a korrupció mai szintje nem változik a jövőben sem. Az átlagosnál nagyobb arányban vélik így azok, akik az ország keleti régióiban élnek (Észak- és Dél-kelet Magyarország lakosainak 62-62%-a), a kisebb települések lakói (a községben és városban lakók 60-60 %-a), az iskolázatlanabbak (az általános iskolát be nem fejezettek, illetve éppen ennyit végzettek 61 és 62%-a). Még komorabbnak látják a jövőt azok, akik elégedetlenek jelenükkel és félnek jövőjüktől. Így a korrupció növekedésétől tart

- a demokráciával nagyon elégedetlenek 67%-a,
- a magukat a társadalom aljára sorolók 71%-a,
- a saját anyagi helyzetüket nagyon rossznak érzékelők 71%-a,
- és a háztartás helyzetének nagymértékű romlásától félők 74%-a.

A korrupció elterjedtségének növekedését vagy változatlanóságát vélő nézetek magas értékét két tényezőre vezethetjük vissza. Részben arra, hogy sokan vannak, akik szerint a korrupció elkerülhetetlen, részben arra, hogy sokak szerint az állam nem képes (vagy/és akar) tenni a korrupció ellen.

Egyfelől, a megkérdezettek közel fele (48%-a) szerint a korrupció elkerülhetetlen, és harmaduk szerint (34%) jó is. A korrupció szükséges és elfogadható (ha nem egyenesen hasznos) voltát vallók aránya a legtöbb társadalmi csoport között nem mutat eltérést. Az átlagosnál többen vallják, hogy a korrupció tud hasznos is lenni azok között, akik magukat a középosztályba sorolják (42%), a középfokú iskolai végzettségűek között (szakközépiskolát végzettek 38%, gimnáziumot végzettel 39%), valamint a fiatalabb korcsoportokban (20 év alattiak 50%, 21-25 évesek 44%, 25-30 évesek 40%). Ez arra utal, hogy a hivatalnoki gárda középszintje, valamint fiatalságunk (a jövő záloga) nem mentes a korrupció intézményének utilitarisztikus elfogadásától.

Másfelől, noha a kormány tekintélyét a korrupció a megkérdezettek kétharmada szerint (67%) nagymértékben aláássa, ennek ellenére erős a lakosság meggyőződése arról, hogy az állam (illetve annak különböző reprezentánsai) nem tudnak/akarnak tenni a korrupció ellen. Erre utal, hogy a megkérdezettek szerint a hivatalos viselők (különösen az alacsonyabb beosztásúak (tehát a számosabb, kevesebbet kereső, korrupciónak jobban „kitett” réteg) megvesztegethetősége az átlagnál gyakoribb (3.2. sz. táblázat).

A „nem tudom” válaszok elemzése azt igazolja, hogy a korrupcióról kialakult közvélemény „valódi”. Erre utal, hogy a „nem tudom” válaszok aránya magas a „kakukktójások” esetében, vagyis azon hivatalnoki beosztásoknál, amelyek „láthatatlanok a köznép számára (bevándorlási hivatalnok, nagykövet, katonatiszt, egyetemi rektor, s kisebb mértékben a bíró és az ügyész). Ugyanakkor az összes többi hivatalnok esetében alacsony a véleménnyel nem rendelkezők aránya.

A táblázatból két következtetés vonható le. Egyfelől, hogy a politikai elit (kisszámú) köreit leszámítva a megvesztegethetetlenség elképzelhetetlen, másfelől, hogy az egyenruha viselése (mint a mindennapi hatalom megtetesülése, lásd az ellenőri korrupció okait¹) növeli a korrumpálhatóság esélyét.

¹ Sik, Endre (1999) Ellenőri korrupció, 1998, *Szociológiai Szemle*, 4 sz., 87-99.

3.2 sz. táblázat

Azok aránya, akik szerint a következő beosztásban dolgozók nem, illetve az átlagosnál gyakrabban megvesztegethetők (% , N=1526)

	Nem	Az átlagosnál gyakrabban	Nem tudja
Mindenkori államelnök	61	2	12
Mindenkori miniszterelnök	50	3	12
Miniszterek	18	7	11
Parlamenti képviselők	4	16	9
Polgármesterek, önkormányzati képviselek	4	23	9
Minisztériumi hivatalnokok	5	16	13
Önkormányzati hivatalnokok	4	22	10
Közlekedési rendőrök	3	52	8
Rendőrök	3	39	8
Vámőrök	5	34	13
Bevándorlási hivatalnokok	7	15	33
Bírók	22	7	17
Ügyészek	20	8	17
Katonatisztek	14	10	22
Nagykövetek	27	4	30
Egyetemi rektorok	23	5	24

A közvélemény egyöntetű (a megkérdezettek 87%-a) a tekintetben, hogy a hivatalok nem tesznek eleget a korrupció megakadályozásáért. Ennek elsődleges oka a köznép szerint nem az erőforrás hiány, nem is az érdektelenség, hanem az, hogy a korrump hivatal nem tud és nem is akar akadályokat gördíteni a korrupció útjába (3.3. sz. táblázat).

3.3. sz. táblázat

A korrupció elleni küzdelem elmaradásának legfontosabb okai (%)

	Elsősorban	Másodsorban	Harmadsorban
A hatóságok maguk is korruptak	54	25	21
A hatóságokat nem érdekli a probléma	12	50	38
Nincs elég pénz és ember	35	25	40

Ha ehhez hozzátesszük, hogy

- a közvélemény 14%-a szerint nagyon szoros és 55%-a szerint szoros kapcsolat van a szervezett bűnözés és a hivatali megvesztegetések között, illetve, hogy
- a nyilvánosság, mint a korrupció külső kontrollja nem tud működni, mivel az újságírók a megkérdezettek 58%-a szerint nem járnak elég alaposan utána a korrupciós ügyeknek,

akkor érthető, hogy a közvélemény szerint miért nem fog a jövőben sem csökkenni a korrupció Magyarországon.

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a közvélemény szerint a korrupció mai elterjedtségének és várható fennmaradásának oka részben a korrupció

kultúrájának nagy tehetetlenségi ereje (sokan kész tényként elfogadják, még többen – ha egyet nem is értve vele – gyakorolják, s nem kevesen egyenes hasznosnak tekintik), részben a hivatalok érdektelensége, erőforrás hiánya, de mindenekelőtt ellenérdekeltsége.

3.2. A korrupció okai

Az előző gondolatmenet kidolgozása során különböző közvélemény elemeken alapuló következtetésekre támaszkodtunk. Kérdés, igazolható-e ez a gondolatmenet a korrupció okait tudakoló kérdésre kapott válaszok alapján. A 3.4. számú táblázatban látható, hogy korrupció két legáltalánosabb oka a közvélemény szerint az anyagi kényszer. Méghozzá rögtön két oldalról, az árnövekedés okozta kényszer és a jövedelem-elmaradás szemszögéből.

3.4. sz. táblázat

A megvesztegethetőség okai* (% , N=1526)

Több pénz kell az életszínvonal fenntartásához	44
Alacsonyok a tisztviselői fizetések	41
A hatóságok tekintélye csökkent, mert túri a korrupciót	27
Az emberek elnézők a korrupcióval szemben	22
A hatóságok nem biztos, hogy igazságosak	21
A hatóságoknak nincs elég embere és pénze	19
A privatizáció	18
A kommunizmus öröksége	10
Bizalmatlanság a hatósággal szemben	10
A piacosodás	9
Anómia (nem tudni mi büntetendő)	8
Versenyszellem a politikában	6
A Nyugat hatása	5

* A rendszerváltás előtthöz képest. Három válasz volt lehetséges.

A megkérdezettek több mint negyede azt az alternatívát választotta, amely – meglehetősen eufemisztikusan – a hatóság korrupcióban való érdekeltségét fogalmazta meg. A vélemények következő csoportja, amellyel a megkérdezettek körülbelül ötöde ért egyet, az emberek korrupció iránti toleranciáját, a hatóságoknak való kiszolgáltatottságát, a hatóságok erőforrás hiányát és egy rendszerváltás-specifikus történelmi korrupciós melegágyat (a privatizáció) tartalmazza. Kevesebben, de említenek más kulturális hatásokat is (a kommunizmus velünk élő maradványa és a Nyugat fertőzése), oka lehet a korrupciónak a kapitalizmus szelleme (piacosodás, versenyszellem a politikában) és az anómia is (bizalmatlanság a hivatallal szemben, illetve teljes elbizonytalanodás abban a tekintetben, hogy mi a bűn s mi nem az).

A korrupció fent felsorolt okai meghatározott rendben jelennek meg. A közöttük lévő kapcsolatokat jeleníti meg a következő táblázat (3.5. sz. táblázat). Ebben csoportokba rendeztük el a fenti tizenhárom korrupciós okot.

3.5. sz. táblázat

A megvesztegethetőség okainak szerkezete (a három legerősebb főkomponens faktor)*

	1. faktor	2. faktor	3. faktor
Faktorsúly	12	10	9
A privatizáció	0.58		
A piacosodás	0.53		
A Nyugat hatása	0.50		
Versenyszellem a politikában	0.30		
A hatóságok tekintélye csökkent, mert túri a korrupciót		0.47	
Anómia		0.47	
A hatóságok nem biztos, hogy igazságosak			0.64
Bizalmatlanság a hatósággal szemben			0.57

*A súly azt mutatja, hogy az adott faktor milyen erős. A cellákban szereplő pozitív számok azt mutatják, hogy mely korrupciós okok alkotják a faktorokat. Az üres cellák az adott faktortól való függetlenséget jelzik. Azok a korrupciós okok, amelyek egyik faktor képzésében sem vettek részt nincsenek feltüntetve a táblázatban.

Az első faktort „a kapitalizmus szelleme”-ként azonosíthatjuk, amennyiben az itt szerepet játszó négy változó a kapitalizmus négy aspektusát egyesíti (privatizáció, piac, verseny és a Nyugat). A következő faktor „az értékrend zavara” elnevezéssel illetjük, mert ezt az a két változó alkotja, amelyek a hatóság tekintélyvesztésében és a lakosság teljes elbizonytalanodásában sejtik a korrupció terjedésének magyarázatát. A harmadik faktor tartalma igen hasonlít az előzőhöz, de ebben az esetben nem általában az értékrend válságát, hanem – nagyon is konkrétan – a hatóságokkal szembeni bizalom hiányát tekintik a kérdezettek a korrupció okának.

A fentiek arra utalnak, hogy a kulturális, történelmi és értékrendi magyarázatok – ha gyengébbek is, mint az „objektív” helyzetre (kicsi a fizetés) utaló magyarázatok (lásd a 3.4. sz. táblázatban) – jól megragadható „bokrokba” rendeződnek. Kérdés, hogy milyen módon csoportosíthatók az emberek, ha összes vélekedéseiket egyidejűleg vesszük figyelembe. Ezek a csoportok találhatóak a 6 sz. táblázatban.

A „poszt-szocialista” csoport gerincét három vélemény alkotja: az emberek toleránsak, a privatizáció és a versenyszellem uralma a politikában. Ugyanakkor az „objektív okok” elfogadása és a hivatalnal szembeni bizalmatlanság sem áll távol ettől a csoporttól. A „gonosz állam” típusának két meghatározó véleménye a hatóságok korrupcióra való hajlama (amely a korrupció túrésának eufemizmusába van öltöztetve) és a hatóságok igazságtalansága. Érthető módon a hatósággal szembeni bizalmatlanság szintje átlagos, ugyanakkor érthetetlen módon a Nyugati hatása átlag feletti ebben a csoportban. A „toleráns anómia” típusára a hatósági és a lakossági korrupcióval szembeni tolerancia egyaránt jellemző, amit az általános értékrend zavara egészít ki. A „történelmi bizalmatlanság” két eleme a kommunista múlt és a hatóságok iránti bizalmatlanság. S végül a legnagyobb csoportba azok tartoznak, akik „megértik” a hatóságok nehéz helyzetét, s a korrupció okát a hatóságok erőforráshiányában, az alacsony hivatalnoki fizetésben és a megélhetés növekvő költségeiben látják, amit a privatizáció és – kisebb mértékben – a Nyugat hatása egészít ki.

3.6. sz. táblázat

A megvesztegethetőség oka a korrupció típusai szerint (%)

	Poszt-szocializmus	Gonosz állam	Toleráns anómia	Történelmi bizalmatlanság	Objektív kényszer	Összesen
N=	210	146	259	423	458	1526
Több pénz kell az életszínvonalhoz	46	28	33	20	79	44
Alacsonyak a tisztviselői fizetések	45	22	20	31	61	41
A hatóságok tekintélye csökkent, mert tűri a korrupciót	4	75	75	9	13	27
Az emberek elnézők a korrupcióval szemben	80	16	40	6	3	22
A hatóságok nem biztos, hogy igazságosak	7	93	9	11	19	21
A hatóságoknak nincs elég embere és pénze	11	10	19	5	38	19
A privatizáció	35	6	10	7	29	18
A kommunizmus öröksége	4	3	3	29	2	10
Bizalmatlanság a hatósággal szemben	15	11	3	28	1	10
A piacosodás	9	7	7	5	13	9
Anómia	1	0	36	2	2	8
Versenyszellem a politikában	25	0	5	2	3	6
A Nyugat hatása	4	12	1	2	7	5

Kérdés, hogy a korrupció okai alapján képzett típusok hogyan függenek össze az adott csoportba tartozók szociológiai jellemzőivel. Három olyan változó mentén vizsgáltuk az összefüggés erejét és irányát, amelyek a mai Magyarországon általában erősen összefüggnek a vélemények alakulásával.

A lakóhely mentén nincsenek nagy eltérések (3.7. sz. táblázat), de a községben élők a „történelmi bizalmatlanság”, a kisebb városok lakói a „gonosz állam”, a megyeszékhelyen élők a „toleráns anómia” típus esetében fordulnak elő az átlagosnál valamivel gyakrabban. Valamennyi városi lakos aránya kisség átlag feletti a „poszt-szocialista” típus esetében.

Az iskolai végzettség esetében is csak kis eltéréseket tapasztalunk (3.8 sz. táblázat). A legiskolázatlanabbak aránya a „történelmi bizalmatlanág”, a 8 általánost végzettké az „objektív kényszer”, a szakmunkásképzőt végzettké a „gonosz állam” és a „toleráns anómia”, a magasabb iskolázottságúak a „poszt-szocialista” típusban fordulnak inkább elő.

3.7. sz. táblázat

A lakóhely a korrupció típusai szerint (%)

	Poszt-szocializmus	Gonosz állam	Toleráns anómia	Történelmi bizalmatlanság	Objektív kényszer	Összesen
N=	210	146	259	423	458	1526
Község	29	36	32	44	37	37
Város	26	31	17	22	27	24
Megyeszékhely	22	19	28	16	18	20
Budapest	23	14	23	18	18	19
Összesen	100	100	100	100	100	100

3.8. sz. táblázat

Az iskolai végzettség a korrupció típusai szerint (%)

	Poszt-szocializmus	Gonosz állam	Toleráns anómia	Történelmi bizalmatlanság	Objektív kényszer	Összesen
N=	210	146	259	423	458	1526
8 általánosnál kevesebb	9	5	6	19	8	10
8 általános	25	28	22	27	30	27
Szakmunkásképző	24	31	33	25	28	28
Szakközépiskola	13	11	12	9	11	11
Gimnázium	17	16	16	8	13	13
Főiskola	9	8	7	7	7	7
Egyetem	5	1	4	6	3	4
Összesen	100	100	100	100	100	100

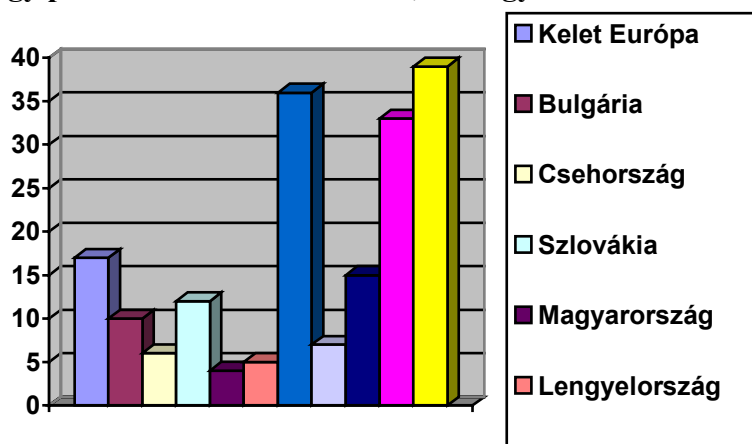
3.3. Összefoglalás helyett

A korrupció elterjedtségét sokféle módszerrel lehet vizsgálni, melyek mindegyike száz sebből vérzik². A legtöbbet akkor tudhatjuk meg a korrupció mértékéről, ha más országok hasonló módszerrel felvett adataihoz viszonyítjuk. Az elemzés korábbi részében szereplő adatok közül két ilyenről tudunk. Az első a vesztegetés gyakorlatának elterjedtségét mutatja a múlt évezred utolsó évszázadának legutolsó évtizedének közepe előtt nem sokkal (3.1 sz. ábra). Eszerint Magyarországon a korrupció messze elmarad a Kelet-európai átlagtól.

² Sik, Endre (2000) A rossz, a rosszabb és a legrosszabb, *Café Babel*, 1 sz., 112-130.

3.1 sz. ábra

Azok aránya, akiknek háztartásából valaki az elmúlt év során megkért valakit, hogy pénzért intézzen el valamit, ami egyébként nem ment volna (%)

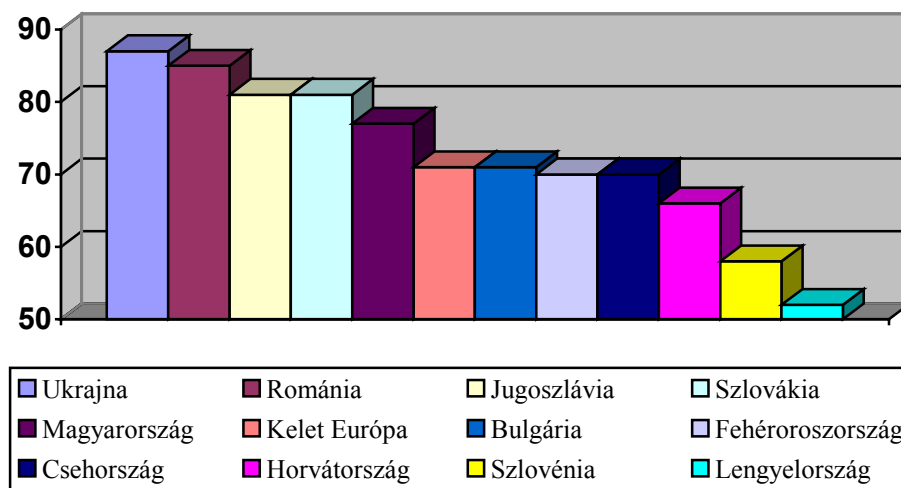

Forrás: Rose, Richard and Haerpfer, Christian (1993): Adapting to Transformation in eastern Europe, *Studies in Public Policy*, No. 212, Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde, Glasgow.

A másik összehasonlító forrás szerint a korrupció mértékének növekedését Magyarországon a kelet-európai átlagnál nagyobb arányban érzékeli a lakosság (3.2 sz. ábra).

3.2. sz. ábra

Azok aránya, akik szerint a kommunista időkkel összehasonlítva nőtt a korrupció és a vesztegetés mértéke?

Forrás: Rose, Richard and Haerpfer, Christian (1998): New Democracies Barometer V, *Studies in Public Policy*, No. 306, Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde, Glasgow.

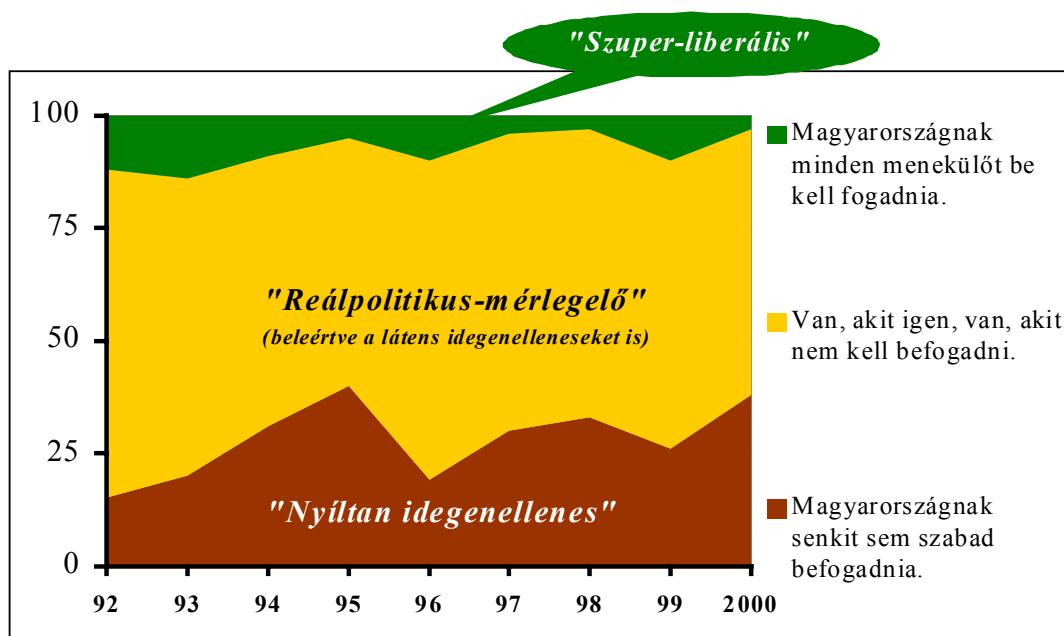
4. Idegenellenesség és cigányság helyzete

4.1. Idegenellenesség

Az idegenellenesség (xenofóbia) fogalmát többféleképpen lehetséges mérni. Sik Endre 1992 óta alkalmazza azt a definíciót, mely egyetlen kérdés alapján „nyíltan idegenellenesnek” tekinti azokat, akik senkit sem fogadnának be menekültként az ország területére. Ugyanezen kérdés alapján másik két csoport is elkülöníthető: (1) a „reálpolitikus”, akik szelektíven fogadnák be a menekülteket, és (2) a „szuperliberális” csoport, melynek tagjai válogatás nélkül mindenkit befogadnának. A nyílt idegenellenesség mérésének érvényességét Fábíán, Sik és Tóth (in press) mutatták be³.

4.1. sz. ábra

A menekültekkel kapcsolatos attitűd változása, 1992-2000 (százalék)

Forrás: Csepeli et al. (1998) és TÁRKI Omnibusz felvételek⁴.

A magyar lakosság idegenellenességére vonatkozó eddigi kutatások azt mutatják, hogy a kilencvenes évek elejétől kezdve 1995-ig emelkedett a nyílt idegenellenesség aránya, mikor is 40 százalékos mértéket ért el. Ezt követően jelentős csökkenés mutatkozott, és 1997-1999 között a lakosság 25-30%-a utasított volna el minden menedéket kereső idegent. 2000-ben azonban ismét a xenofóbia növekedése volt regisztrálható, és a mérték megközelítette az 1995-ös csúcspontot (38%). A nyílt idegenellenesek arányának növekedésével egyidejűleg csökkent a „reálpolitikus”, mérlegelők aránya, miközben a „szuperliberális”, befogadók aránya nem változott (3%).

³ Fábíán Zoltán, Sik Endre. és Tóth Judit (megjelenés alatt): Unióra várva: előítélet, xenofóbia és európai integráció. Kézirat.

⁴ Csepeli György, Fábíán Zoltán és Sik Endre (1998): Xenofóbia és a cigányságról alkotott vélemények. In: Kolosi-Tamás, Tóth István György és Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport 1998. Budapest: TÁRKI, 458-483.

4.1. sz. táblázat

A menekültekkel kapcsolatos válaszok megoszlása: „Ön szerint Magyarországnak...”

	N=	A teljes minta %-ában	Az érvényes választ adók %-ában
minden menekültöt be kellene fogadni	48	3	3
senkit sem szabad befogadni	559	37	38
van akit igen, van akit nem	875	57	59
(Összesen)	(1482)	(97)	100
Nem tudja, nem válaszolt	42	3	-
Összesen	1524	100	-

A mérlegelőket („van akit igen, van akit nem”) megkérdeztük arról is, hogyha csoport hovatartozás alapján kellene mérlegelniük a menekültek befogadását, akkor kiket fogadnának be, illetve utasítanának el (4.2. táblázat). A csoportok elutasítottsága szerinti sorrend a következőképp alakult: arabok (84%), afgánok (83%), cigányok (79%), kínaiak (73%), románok (70%), afrikaiak (68%).

4.2. sz. táblázat

Etnikai csoportok befogadása illetve elutasítása a mérlegelő választ adók körében: „Ön szerint be kell-e fogadni a menekülők közül a(z)...”

	Igen	Nem	Összesen	N=	Nem tudja, nem válaszolt*
arabokat	16,5	83,5	100,0	786	10,1
afgánokat	17,0	83,0	100,0	774	11,6
cigányokat	20,9	79,1	100,0	797	8,9
kínaiakat	26,9	73,1	100,0	793	9,4
románokat	30,5	69,5	100,0	793	9,4
afrikaiakat	31,8	68,2	100,0	783	10,5

*Az összes megkérdezett %-ában

4.3. sz. táblázat

Hogyan vélekedne arról, ha családtagja vagy közeli rokona házasságot kötne...

	Támogatná	Közömbös	Ellenezné	Összesen	N=	Nem tudja, nem válaszolt*
romániai magyarral	29,8	48,2	22,0	100,0	1473	3,4
cigánnyal	10,6	33,6	55,8	100,0	1472	3,4
romániai románnal	8,6	36,5	54,9	100,0	1466	3,8
arabbal	5,9	27,0	67,1	100,0	1473	3,3
kínaival	5,9	29,8	64,4	100,0	1470	3,5

*Az összes megkérdezett %-ában

Az etnikai csoportok közötti társadalmi távolságot a csoportok közötti lehetséges interakciók elfogadottságának, illetve elutasítottságának mértékével szokták meghatározni. A társadalmi távolság egyik mutatója, hogy miként ítélnék meg az emberek azt, ha egy „közeli hozzátartozójuk” egy másik csoportba tartozó személlyel kötne házasságot. (4.3. táblázat) E kérdésben a kérdezettek döntő hányada képes állást foglalni, és a nem válaszolók, illetve a „nem tudom” választ adók aránya mindössze 3-4%. Megfigyelhető, hogy a társadalmi távolság annál nagyobb, minél nagyobb a kulturális különbség a külcsoport és a saját csoport között. Legerősebb elutasításra

ugyanis az arabok, a kínaiak és a cigányok számíthatnak. Ez a sorrend összhangban van azzal a sorrenddel, melyet a menekültekkel kapcsolatos kérdés esetében láttunk. Figyelemre méltó azonban, hogy még a romániai magyarok esetében is 22% ellenezné, ha rokonuk házasságot kötne velük. Ez a tény is arra utal, hogy csoportok közötti viszonyok formálódását nemcsak a csoportok közötti kulturális különbségek határozzák meg, hanem a gazdasági, társadalmi és lélektani tényezők tágabb köre.

Elméleti megfontolások is szólnak amellett, hogy az egyes csoportok megítélését a személyes tapasztalatok, és a csoportközi konfliktusok nagymértékben meghatározhatják. Gyakran találkozhatunk azzal is, hogy az előítéletes nézeteket vallók racionalizálják előítéleteiket vélt vagy valós konfliktusokra, illetve saját empirikus megfigyeléseikre hivatkozva. Adataink szerint a kérdezettek 12 százalékának volt komolyabb személyes konfliktusa „a szokásos emberi összездűléseken túl”. Átlagnál nagyobb arányban számoltak be személyes konfliktusról a fiatalok és a fővárosiak.

4.4. sz. táblázat

Volt-e már konfliktusa az előző kérdésben említett valamelyik népcsoport tagjával a szokásos emberi összездűléseken túl?

	N=	%
Volt	185	12
Nem volt	1333	88
Összesen	1519	100

A legtöbb konfliktusról a cigányokkal kapcsolatban számolnak be a megkérdezettek. A 18 éves és idősebb népességet reprezentáló mintánk 11%-a keveredett konfliktusba romákkal. A többi csoport esetében 1% az aránya a múltbeli személyes konfliktus említésének.

4.5. sz. táblázat

A személyes múltbeli konfliktusról beszámolók száma és aránya az egyes csoportok esetében

	A teljes mintában (%)	A konfliktusról beszámolók körében (%)	Esetszám (N)
Cigánnyal	11	88	162
Romániai románnal	1	12	22
Kínaival	1	8	16
Arabbal	1	7	14
Romániai magyarral	1	5	9

Azokat, akik említettek konfliktusélményt, megkértük, hogy röviden ismertessék a konfliktust, majd a válaszokat utólag kódoltuk a konfliktusok helyszíne szerint. A „konfliktusos” kérdezettek leggyakrabban a közterületi (38%), munkahelyi (20%) és lakóhelyi (18%) konfliktusokat említettek. Alacsonyabb arányban szórakozóhelyi afférról (7%) is beszámoltak. A csoportok szerinti megoszlás az alacsony esetszámok miatt igazából csak a romákkal kapcsolatban ad érdemi statisztikai információt, mindenesetre az kiderül, hogy a cigányok esetében nagyobb arányban lakóhelyi

konfliktusról is beszámolnak, míg a többi csoport esetében a románok kivételével ez a konfliktus szituáció nem jellemző.

4.6. sz. táblázat

Etnikai csoportok konfliktus szituációk szerint a konfliktust említők körében (százalék)

	Köz- területen	Szórakozó- helyen	Munka- helyen	Lakó- helyen	Egyéb	Összesen	N=
Cigánnyal	31	8	16	18	29	100	160
Romániai románnal	23	0	27	14	36	100	(22)
Romániai magyarral	38	0	13	0	50	100	(8)
Arabbal	39	8	31	0	23	100	(13)
Kínaival	44	6	19	0	31	100	(16)

Megjegyzés. A kérdés nyitottan hangzott el, a válaszokat utólag kódoltuk.

4.2. A cigány kisebbség helyzete és a kormány szerepe

A lakosság túlnyomó többsége (87%) úgy vélekedik, hogy „a magyar társadalom számára a cigányság külön problémát jelent” (4.7. táblázat).

4.7. sz. táblázat

Jelent-e a magyar társadalom számára egy külön problémát a cigány kisebbség helyzete?

	N=	Teljes minta %-ában	Érvényes választ adók %-ában
Igen	1277	84	87
Nem	185	12	13
(Összesen)	1462	96	100
Nem tudja, nem válaszolt	57	4	-
Összesen	1524	100	-

A kormány ezzel a problémakörrel kapcsolatos intézkedéseit is értékelték a válaszadók. (4.8. táblázat) A kérdezettek csaknem fele (45%) úgy gondolja, hogy a kormány mindent megtesz a cigány kisebbség helyzetének javításáért. A lakosság másik fele különböző mértékben elégedetlen a kormány cigányságot érintő intézkedéseivel. A kérdezettek mintegy egyötöde (19%) úgy véli, hogy sokat tesz a kormány, de nem eleget, míg ugyanennyien (20%) azt válaszolták, hogy sokkal többet kellene tennie a cigányság helyzetének javításáért. Öt százalék azok aránya, akik szerint a kormány semmit nem tesz a cigányságért, hat százalék pedig nem tudott vagy nem akart véleményt nyilvánítani. A cigány megkérdezettek lényegesen elégedetlenebbek a kormány eddigi intézkedéseivel⁵.

⁵ A kérdező által cigánynak kategorizált megkérdezettek mindössze 18%-a vélte úgy, hogy a kormány mindent megtesz a cigányok helyzetének javításáért.

4.8. sz. táblázat**A kormány a cigány kisebbség helyzetének javításáért...**

	N=	Teljes minta %-ában	Érvényes választ adók %-ában
mindent megtesz	688	45	48
sokat tesz, de nem eleget	286	19	20
sokkal többet kellene	300	20	21
semmit sem tesz	70	5	5
egyéb válasz	89	6	6
(Összesen)	1433	94	100
Nem tudja, nem válaszolt	91	6	-
Összesen	1524	100	-

5. A demokratikus intézményekbe vetett bizalom a visegrádi országokban

A közvélemény-kutatásokban gyakran érdeklődnek az állampolgároknak a társadalom fontosabb, a demokrácia működése szempontjából megkerülhetetlen intézményeibe vetett bizalmáról. Ennek oka, hogy ezeket a bizalmi mutatókat a demokrácia és a társadalom működését, a modern képviselői demokrácia lakosság általi elfogadottságát jelző adatoknak tartják. A közép-kelet-európai országokban ez annál is nagyobb érdeklődésre tarthat számot, hiszen a kialakulóban lévő, még erőteljesen formálódó politikai és civil intézményrendszer sikerességétől a demokratikus berendezkedés egésze függ. Ez év novemberében három visegrádi országban, Magyarország mellett Csehországban és Lengyelországban is arról érdeklődtünk, hogy e három ország polgárai milyen mértékben bíznak saját maguk által létrehozott és/vagy fenntartott intézményeikben. Arra kértük a minta minden tagját, hogy egy ötfokú skálára vetítve fejezze ki bizalmát vagy bizalmatlanságát a kérdezőbiztosok által felsorolt intézményekkel szemben. A politikai berendezkedés sajátossága folytán Csehországban és Lengyelországban a listára felkerült a Szenátus is, Magyarországon viszont érdeklődtünk az állami hivatalokkal kapcsolatos véleményekről is. Az eredményeket a 6.1. számú, összefoglaló táblázat tartalmazza.

A demokratikus intézményekkel szembeni bizalommal kapcsolatos lakossági vélemények tekintetében néhány vonatkozásban azonos, más vonatkozásban viszont egészen eltérő kép rajzolódik ki a három országban. A skála-átlagok alapján kialakított csoportokat⁶ tekintve elmondhatjuk, hogy a lengyelek általában véve elégedettebbek intézményeikkel, mint a magyarok vagy a csehek. A lengyeleknél ugyanis hat, míg a csehek esetében három, a magyarokat illetően pedig mindössze két intézmény került e mérce alapján a legmegbízhatóbbak csoportjába.

Lengyelországban az alkotmánybíróság áll az első helyen, másodikon pedig a köztársasági elnök, ezt követi a hadsereg, a közszolgálati televízió, az egyházak, valamint hatodikként a bankok tartoznak a lakosság megítélése szerint a legmegbízhatóbb intézmények körébe. Magyarországon is a köztársasági elnök és az alkotmánybíróság intézményében bíznak meg leginkább a kérdezettek, de több intézmény nem került be ebbe a csoportba. A csehek – a magyar és a lengyel lakosság véleményével ellentétben – a közszolgálati televízióban és a helyi önkormányzatokban bíznak meg leginkább, és csak ezek után következik az alkotmánybíróság a sorban.

Míg a lengyelek és a magyarok a köztársasági elnök személyét az egyik legmegbízhatóbbnak tartják, addig a csehek esetében már csak a közepesen megbízható intézményekhez került, abba a csoportba, ahol a hadsereg, a rendőrség, a bíróságok követik a listán. A lengyelek mérsékelten bíznak a rendőrségben, – a csehekkel ellentétben – a helyi önkormányzatokban, a Szenátusban, valamint a parlament intézményében. A magyar lakosság véleménye ebben az esetben is inkább a lengyelekével cseng össze, amennyiben a közepesnek ítélik a helyi önkormányzatok, valamint a rendőrség megbízhatóságát. A magyarok véleménye szerint ebbe a körbe tartoznak még az egyházak, a bíróságok, az állami hivatalok, ellentétben a csehekkel és a lengyelekkel, a közszolgálati televízió, illetve a hadsereg is.

---

⁶ Az átlagértékek alapján három csoportot alakítottunk ki: 1. A legmegbízhatóbb intézmények (3,24 feletti értékkel); 2, a közepesen megbízható (2,74-3,25 közötti értékkel), illetve 3, a legkevésbé megbízható intézmények csoportja (2,75 alatti skálaértékkel).

Demokratikus intézményeikkel szemben a csehek tekinthetők a legkevésbé elégedettnek: míg esetükben hét intézmény került az általunk kevésbé megbízhatónak tekintett intézmények csoportjába, addig a magyaroknál öt, a lengyeleknél pedig csupán négy. A vizsgálatban szereplő országok lakosai egybehangzóan a kormánnyal, a szakszervezetekkel és a politikai pártokkal a legelégedetlenebbek. A felsorolt, három intézmény közül is a politikai pártok kapták a legrosszabb megítélést, az átlagértékek alapján csak Csehországban nem kerültek a legutolsó helyre (ott utolsó előttiék). A cseheknél és a magyaroknál a legkevésbé megbízható intézmények körébe tartozik még a parlament, valamint a bankok intézménye is. A lengyel lakosság viszont a kormányon, a szakszervezeteken, valamint a politikai pártokon kívül a bíróságokat sorolja még a legkevésbé megbízhatónak intézményeik közé.

5.1. táblázat

A demokratikus intézményekbe vetett bizalom három visegrádi országban (ötfokú skálán mért pozitív, tehát 'teljes egészében megbízik' és 'inkább megbízik' válaszok együttes aránya az érvényes válaszok %-ában, az érvénytelen válaszok aránya és az érvényes válaszok átlaga)

	Magyarország			Csehország			Lengyelország		
	Inkább megbízik	Nem tudja, nem választott	Érvényes válaszok átlaga	Inkább megbízik	Nem tudja, nem választott*	Érvényes válaszok átlaga	Inkább megbízik	Nem tudja, nem választott	Érvényes válaszok átlaga
a bíróságokban	33	9	3.10	24	7	2.81	22	9	2.72
az egyházakban	38	7	3.16	23	10	2.53	47	3	3.32
a szakszervezetekben	12	14	2.33	20	15	2.72	18	24	2.66
a kormányban	20	2	2.56	23	2	2.73	17	7	2.53
a helyi önkormányzatokban	37	3	3.09	44	13	3.30	26	8	2.84
a rendőrségben	27	3	2.85	33	2	3.02	35	4	3.01
a közársasági elnökekben	58	11	3.77	48	2	3.20	56	5	3.57
a parlamentben	18	4	2.62	17	3	2.56	20	9	2.76
a Szenátusban	-	-	-	14	5	2.32	20	12	2.77
a hadseregben	27	9	2.89	34	11	3.13	50	11	3.52
a bankokban	23	7	2.71	12	3	2.25	42	11	3.32
az alkotmánybíróságban	47	11	3.49	39	18	3.28	42	25	3.62
a politikai pártokban	7	7	2.29	7	6	2.28	11	18	2.35
a közszolgálati televízióban	32	6	3.03	50	5	3.41	51	5	3.48
az állami hivatalokban	26	6	3.07	-	-	-	-	-	-

*Az összes megkérdezett arányában